

Osváth Zsolt

Másfél évszázada a Gellért-hegy déli lejtőjén.

Az épített örökség intézménytörténeti tudathordozó funkciója a Budapesti Corvinus Egyetem Budai Campusán¹

Bevezető gondolatok

Tanulmányomban a szűkebb értelemben vett Budapesti Corvinus Egyetem (a továbbiakban BCE) Budai Campus, azaz a BCE Budai Arborétum épített öröksége kialakulásának történetét szeretném bemutatni. Szeretnék kitérni ennek a sok tekintetben egyedi tájelemnek² az intézménytörténeti tudat fenntartásában betöltött sajátos szerepére, amely véleményem szerint egy az épített örökséghez való újszerű megközelítést tesz lehetővé, ráirányítva a figyelmet arra a tényre, hogy a BCE Budai Campus, de más felsőoktatási intézmények épített öröksége művészettörténeti, tájépítészeti vagy gazdasági értékén túl intézménytörténeti tudatörző értékkel is bír.

Százötven éve, hogy az első – megnevezése alapján vincelléreket (mai szóhasználatul borászokat) és kertészeket képző –, jogállását tekintve alapfokú szakoktatási intézmény, hivatalos nevén a Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézet³ megtelepedett a Gellért-hegy oldalában. Az elmúlt másfél évszázadban ez a terület maradt a budapesti kertészeti, majd a későbbiekben – újabb képzési irányok megjelenésével – előbb a kertészeti és élelmiszeripari, majd a kertészeti (kertészettudományi), az élelmiszeripari (élelmiszertudományi) és a tájépítészeti képzés színtere. A képző intézmények neve – az eltelt százötven év alatt – gyakorlatilag évtizedenként változott.⁴ Az 1860–2010 közötti években összesen tizennégy szak- és felsőoktatási intézménynek volt székhelye a mai BCE Budai Campus. Változtak – igaz nem ilyen gyakorisággal – a fenntartók is. Természetesen változott a múló esztendőik során az itt működő intézmények jogállása is. Ami állandó maradt, az oktatás központi helyszíne; a Gellért-hegy déli lejtőjén fekvő két háztömbnyi telekcsoport, a Villányi út, Szüret utca és Somlói út által határolt épület és parkegyüttes,

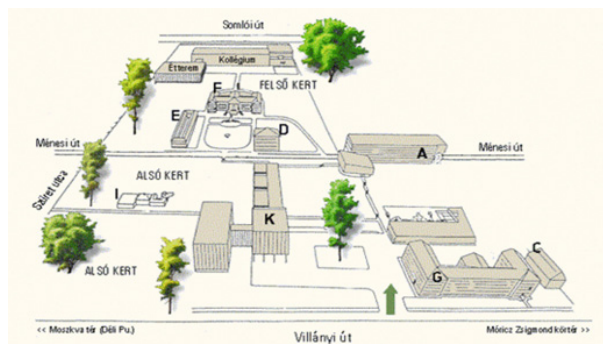
¹ A tanulmány a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár 2010. évi levéltári napi tudományos konferenciáján *A Budapesti Corvinus Egyetem 150 éves Budai Campusa* címen elhangzott előadás szerkesztett, átdolgozott és bővített változata.

² Tájélem: a táj alapvető alkotórészei, illetve azok kapcsolata („tájalkotó elem”), amelyek lehetnek természeti és társadalmi keletkezésűek.

³ A tanintézet 1860 és 1869 közt állt fenn mint az Országos Gazdasági Egyesület kezelésében – állami támogatással – működő alapfokú szakiskola. A Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézetben az oktatási idő három év volt. Az intézmény igazgatói posztját a hazai kertészeti szakoktatás megeremítője, Entz Ferenc töltötte be.

⁴ Felsorolásukat lásd: ZALAINÉ 2003. 185–186. Ezt a listát az azóta bekövetkezett változásokkal kiegészítve jelen tanulmány könnyebb megértése végett csupán a mellékletben közlöm.

amelyet a Ménesi út oszt ketté.⁵ Ma ez a Budapesti Corvinus Egyetem Budai Campusához tartozó Budai Arborétum.⁶ A Villányi út, Szüret utca által határolt épület és parkeyüttes a Budai Arborétum ún. Alsó Kertje. A Szüret utca és Somlói út által határolt épület és parkeyüttes pedig az ún. Felső Kert, az „ős arborétum”.⁷ A BCE Budai Campusához tartozik a Somlói út 32–40. szám alatti telek és rajta álló épület, (az úgynevezett „L” épület), valamint a Budapest XXIII. kerületében (Soroksár, Péteri-major) lévő, Soroksári telephelyen működő BCE Kertészettudományi Kar Kísérleti Üzem és Tangazdaság, illetve a BCE Kertészettudományi Kar Soroksári Botanikus Kertje is.⁸

1. kép

A BCE Budai Campus épületeket is feltüntető térképe

Az épített örökség fogalmának meghatározása BCE Budai Campusán

Ha az épített örökség fogalmát a BCE Budai Campusra vonatkozóan kívánjuk meghatározni, ehhez véleményem szerint a Campusról készített műemlékvédelmi leírást,⁹ valamint a Csepely-Knorr-Sárospataki szerzőpáros többször hivatkozott tanulmányát kell alapul vennünk. Ezek szerint épített örökségnek tekinthetjük a Campuson található majdnem valamennyi építményt, így mindenek előtt a Budai Arborétumot mint történeti kertet és egyes kivételektől eltekintve az Arborétumban álló¹⁰ épületeket és az építetett elemeket (szobrokat,¹¹ kerítést, emléktáblákat) is. (1 kép)

5 Ez a Budai Campus szűkebb értelemben vett meghatározása.

6 A Budai Arborétum megnevezés hivatalosan csak a terület védetté nyilvánítása (1975) óta használható. A mai díszkert legkorábban – 1893 ősze és 1894 tavasza között – kiépített részét azonban már elkészülte pillanatától Arborétum névvel illetik.

7 A Budai Arborétum (építés)történetéről lásd: SCHMIDT–HÁMORI 2003. 141–164.; CSORDÁS 2004. 63–67.; CSEPELY-KNORR–SÁROSPATAKI 2009. 2–25.

8 Ez a Budai Campus tágabb értelemben vett meghatározása.

9 A BCE Budai Campus 2005 óta élvez műemléki védeltséget. Ehhez lásd: CSEPELY-KNORR–SÁROSPATAKI 2009. 1., illetve <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=11580> [2011.01.31.]

10 A Campuson jelenleg 13 épület (A, B, C, D, E, F, G, I, K, M betűvel jelzett épületek, a Kollégium-Menza épülete, az egykori Kísérleti Telep Nagy Blokkjának mai is álló kazánháza, valamint két úgynevezett barakk épület) áll. Ezek közül a B és az M betűvel jelzett, valamint a barakk épület nem áll műemléki védeltség alatt. A Kollégium-Menza épületének egykori Menza szárnya 2010. november 2-tól – felújítva és átalakítva – a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár könyvtári egységének ad otthont.

11 A Budai Arborétumban ma kilenc szobor áll. Ebből nyolc a mai BCE Budai Campuson működő három kar (a Kertészettudományi Kar, az Élelmiszertudományi Kar, valamint a Tájépítészeti Kar) közös elődintézményei valamelyikében tevékenykedett jeles oktatóinak állít emléket. Egy pedig a központi kollégium névadója, Somogyi Imre (1902–1947) író, népművelő, a „Kertmagyarország mozgalom apostolának” emléke előtt

A mai BCE Budai Campus építéstörténetének forrásai

A mai BCE Budai Campus építéstörténetéről mindezidáig sem átfogó tudományos igényű feldolgozás, sem pedig tudományos ismeretterjesztő mű nem látott napvilágot. A BCE Budai Campusán egykor működött szak- és felsőoktatási intézményekben keletkezett iratanyag jelentős része már nagyrészt elpusztult,¹² illetve részben több hazai közlevéltár őrizetében van.¹³ Ezért többször tervbe vették az említett oktatási intézmények történetére vonatkozó és nem helyben (értsd: a jogutód intézményekben) őrzött levéltári forrásanyag tudományos igényű feltárását.¹⁴ Folytak is a jelzett forrásanyag teljes körű feltárását célzó munkálatok, amelyek azonban – anyagi okok és a humán erőforrás hiánya miatt – abbamaradtak. Így csupán részeredmények születhettek.¹⁵

A levéltári forrásanyag tudományos igényű feltárása az elmúlt évtől kezdődően ismét folyik. Jelenleg a Magyar Országos Levéltár K-184 jelzetű fondjában (Földművelésügyi Minisztérium – általános iratok) őrzött iratanyag kutatása zajlik. A korábban említett mindhárom közlevéltár, tehát a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár, a Magyar Országos Levéltár (MOL) és Budapest Főváros Levéltára (BFL) is őriz a budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények építéstörténetére vonatkozó iratanyagot. A BFL-ben található – fentebb említett tanulmányuk témaköréhez kapcsolódó – tervtári iratanyagot Csepely-Knorr Luca és Sárospataki Máté,¹⁶ míg a MOL K-184 jelzetű fondjában őrzött, a m. kir. Kertészeti Tanintézetben 1904–1924 közt zajló építkezésekre vonatkozó iratanyagot magam¹⁷ tártam fel. A budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatás történetének írott és tárgyi forrásanyaga igen hiányosan maradt fenn a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár állományában. Ugyanakkor a mai Budai Campuson egykor

tiszteleg. Ez utóbbi szobor történetével – tekintve, hogy Somogyi Imre életműve nem kötődik szorosan a kertészeti szakoktatás történetéhez – jelen tanulmányban nem foglalkozom.

12 A mai BCE Budai Campuson működő intézmények működésének levéltári anyagáról eddig egy kiadott, középszintű segédlettel (repertórium) rendelkezünk. Lásd: KISS–ZSIDI–FÖLDVÁRINÉ 1999. Ebből a kutatási segédletből kiderül, hogy a budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények történetének 1945 előtti időszakára vonatkozóan a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Levéltára igen csekély, mindössze 0,5 ifm terjedelmű, regisztrátúra jellegű iratanyagot és néhány darab, a korszakra vonatkozó magániratot, valamint igen kis számú fotót őrzött meg. Ez a mennyiség a jogutód BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár állományában sem nőtt számottevően. Ezzel a terjedelmét tekintve szerény, de intézménytörténeti és különösen intézményi építéstörténeti értékét tekintve jelentős gyarapodással a későbbiekben szeretnék részletesebben foglalkozni.

13 A Magyar Országos Levéltár és Budapest Főváros Levéltára is őriz a budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények történetére vonatkozó, részben ezen intézmények valamelyikében keletkezett, részben az intézmények működéséhez kapcsolódó iratanyagot.

14 A helyben – azaz a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Levéltárában és a jogutód BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltárban – őrzött iratanyagról eddig két forráskiadvány jelent meg: SZÖGI 1995. és KOCSS–ZSIDI 1996. Ezekben a forráskiadványokban több, az intézmények építéstörténetére vonatkozó forrás is közlésre került. A *Dokumentumok a felsőbb szintű kertészképzés történetéből II.* című forráskiadvány-kötetben több, a MOL-ban (XIX-K-1-mm), az akkori Gödöllői Agrártudományi Egyetem Levéltárában és az Oral History Archivumban őrzött irat is közlésre került.

15 Ilyen, a már említett repertórium Földváriné Kocsis Luca által összeállított *Függelékében* közölt címe szerint *A Magyar Országos Levéltárban őrzött, intézményünkre vonatkozó egyes források jegyzéke.* KISS–ZSIDI–FÖLDVÁRINÉ 1999. 162–164.

16 A Csepely-Knorr–Sárospataki szerzőpáros által feltárt és felhasznált, BFL-ben őrzött tervek megnevezései és pontos levéltári jelzetei hivatkozott tanulmányuk lábjegyzeteiben megtalálhatók.

17 Az ezekről összeállított iratjegyzéket lásd a tanulmány mellékletében.

működött kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények építéstörténetére vonatkozó forrásanyag – az előbbiekhöz viszonyítva – igen jelentős mennyiségben őrződött meg. Sőt, egy a Campuson a közelmúltban végzett irattárrendezés során kis mennyiségű, de intézmény- és építéstörténeti szempontból nagy jelentőségű, az 1930-as években keletkezett, eddig ismeretlen forrásanyag került levéltári őrizetbe.¹⁸ A BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár regisztrátúra jellegű intézményi (Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar,¹⁹ Kertészeti és Szőlészeti Főiskola,²⁰ Kertészeti Egyetem/ Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem²¹), illetve gyűjteményes (fényképtár, intézmény- és szakmatörténeti vegyes iratok²²) fondjaiban a mai Budai Campus területén emelt valamennyi építményre vonatkozóan található forrásanyag. Korunk meghatározó tájékoztatósi-tájékoztató forrása a világháló. Létezik olyan internetes portál (www.muemlekem.hu), ahol – más építészeti műemlékek mellett – a Budai Campus épületállományára vonatkozó számos adat is olvasható.²³ Hasonló forrással a Budai Arborétumban lévő szobrokról, illetve az „A”²⁴ és a „K”²⁵ épületben található két mozaikról is rendelkezünk. (www.szoborlap.hu)

Építéstörténeti kronológia

A történettudomány egyik legújabb módszertani irányzatának képviselői szerint a kronológia nem csupán történeti segédtudomány, hanem történetírási műfaj is. Nem csupán pusztán időrendi adat- és eseménysor – vallják, – hanem ennél több, a történelmi események részletező ismertetése, az események következményeinek bemutató elemzése.²⁶ A hivatkozott tanulmány szerzője felhívja a figyelmet arra, hogy a kronológia mint időrendbe csoportosított adatsor módszertani megközelítésben egyaránt beszélhet eseménytényről, „*amely mindig hozzáköthető egy időponthoz, helyhez*” és folyamattényről, amely „*ritkán köthető egy helyhez és időponthoz*”.²⁷

18 Az előkerült forrásanyag a m. kir. Kertészeti Tanintézet teljes épületállományára – tehát nem csak a szűkebb értelemben vett Budai Campusra – vonatkozóan tartalmaz írott és képi dokumentumokat, valamint tervrajzokat egyaránt. Ezek egy részét Csepely-Knorr és Sáropataki tanulmányaikban részben feldolgozták, illetve egyes – főként képi – dokumentumokat közöltek is.

19 BCE EFKL 2. fond.

20 BCE EFKL 3. fond.

21 BCE EFKL 4. fond.

22 BCE EFKL 50. fond.

23 A portálon nemcsak a Budai Campus épületeiről és a Budai Arborétumról készült részletes (intézménytörténeti, építészeti, építőművészeti szempontú) leírás, hanem a Budai Campus épületeinek jelen állagát fényképekkel is illusztráló, úgynevezett *Állapotjelentések* is találhatóak. A legutolsó ilyen jelentés készítésének időpontja: 2010. július 26. A portálon közzölt adatokkal kapcsolatban megjegyzendőnek vélem, hogy építészeti, építőművészeti szempontból alaposak és pontosak. Intézménytörténeti szempontból viszont találhatóak pontatlanságok (pl.: a Budai Campusról és a Budai Arborétumról „Entz Ferenc Kertészeti Tanintézet” név alatt olvashatunk, holott ilyen nevű oktatási intézmény sosem létezett).

24 Az „A” épület aulájában látható mozaikot 1959-ben készítette Paizs László (Szentpéterúr, 1935. december 26. – Budapest, 2009. október 1.) festő, grafikus, szobrász. Kossuth- és Munkácsy-díjas érdemes művész.

25 A „K” épület dísztermében, 1970-ben felavatott mozaik alkotója Hincz Gyula (Budapest, 1904. május 17. – Budapest, 1986. január 26.) ugyancsak Kossuth- és Munkácsy-díjas festő, grafikus, kiváló és érdemes művész.

26 A kronológia mint a történetírás egyik műfajának megújításáról lásd: GLATZ 2010. 24–31.

27 Lásd: GLATZ 2010. 29.

Szemrevételezve a fenti építéstörténeti kronológiát, első ránézésre is látható, hogy megtalálhatók benne mind eseménytények, mind pedig folyamattények. A kronológiára vonatkozó új keletű, műfaji, módszertani meghatározásokkal magam is egyetértve, a következőkben szeretnék a fenti, időrendbe csoportosított eseménytény- és folyamattény-adatsorból levonható néhány következményt részletesebben elemezni. Ennek magától értetődően egyetlen vizsgálati módja lehetséges. Ez a következő: a budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények építéstörténetét csak azok intézménytörténetébe ágyazva lehet vizsgálni. Alkalmazva a fenti új keletű kronológiai vizsgálati módszert az alábbi megállapításokat tehetjük:

1./ Az elmúlt másfél évszázadban – ez az eseménytényekből és a folyamattényekből is kitűnik – mindhárom építéstörténeti időszakban zajlott valamilyen építkezés a Gellért-hegy déli lejtőjén, és így – más, campusjellegű felsőoktatási intézményhez hasonlóan – a mai BCE Budai Campus épületállománya, azaz épített öröksége is folyamatosan gyarapodva jött létre. Aki ma jár a Campuson, az láthatja, hogy az épületek és az egyéb épített elemek más-más építészeti stílusirányzat szellemében születtek. Ez a stílusbeli sokszínűség (historizmus,²⁸ szecesszió,²⁹ késői modernizmus³⁰) annak köszönhető, hogy az építkezések – igen nagy szünetekkel megszakítva – hosszú ideig, tulajdonképpen egészen jelenünkig (2010) tartottak. A stílusirányzatoknak ez a „tobzódása” adja a Budai Campus sajátosan egyedi építészettörténeti értékét.

2./ Az eseménytényekből ugyanakkor az is kitűnik, hogy az új intézmény alapítása csak 1892–94-ben járt együtt új épületszárnyak (a mai „F” illetve „D” épületek) megépítésével.

3./ A folyamattényeket figyelve leszögezhető, hogy 1894 és 1949 között – a Kísérleti Telep ún. Nagy Blokkjának megépítésétől eltekintve – az építési munkálatok csak a már meglévő épületek bővítését vagy újjáépítését jelentették. Ebben a bő fél évszázadban új építményként csak díszítő jellegű építészeti alkotások (pl. a szökőkút) születtek. Az ezt követő huszonhárom esztendőben viszont négy új épület is felépült a mai BCE Budai Campus területén. Előbb 1949–1951 közt a mai „A”, majd 1956-ban a „B” épület. Követte ezt 1968 és 1970 közt a mai „K” épület, végül 1969–1972-ben a Kollégium-Menza épületegyüttese. Vajon a Gellért-hegy déli lejtőjén 1894–1949 között működő kertészeti szakoktatási intézmények vezetői, vezetőtestületei nem tartották szükségesnek új épület(ek) felhúzását, vagy az említett szakoktatási intézmények nem rendelkeztek nagy költségigényű építkezésekhez elegendő anyagi forrással? Sem a m. kir. Kertészeti Tanintézet, sem a m. kir. Kertészeti Akadémia, sem pedig a m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola nem kapott – az intézmények folyamatos kérésére sem – a szakfőhatósági jogot gyakorló Földművelésügyi Minisztériumtól anyagi segítséget az építkezéshez. Saját intézményi költségvetésük pedig sosem tett lehetővé olyan költséges beruházást, mint új épület emelése, noha ezt már csak az intézményekbe jelentkező és oda felvételt nyert hallgatók létszámának állandó növekedése is feltétlenül indokoltta tette. Ezután, egészen 2010-ig

²⁸ Az 1859–1860-ban, illetve 1893–1894-ben épített mai „F”, illetve „D” épületek.

²⁹ A mai „G”, illetve „C” épületek, az 1909-ben épült egykori székesfővárosi Erzsébet Leányárvaház, valamint az egykori Kísérleti Telep Nagy Blokkjának mai is álló – a neves építész és kertművész, Rerrich Béla tervezte – kazánháza.

³⁰ Az 1949–1951-ben emelt mai „A” épület és az 1969–1972 közt épült mai „K” épület.

hasonló nagyságrendű építkezés a mai Budai Campuson nem folyt. Ehelyett ismételten az állagmegóvó és kisebb belső átalakító jellegű építési munkák időszaka következett. Ekkor egy újabb „nagyberuházás” keretében megtörtént a Kollégium-Menza épületegyüttes Menza szárnyának könyvtári célokra történő átalakítása.

4./ Tovább elemezve a folyamattényeket, megállapítható, hogy az 1910-es években több alkalommal, valamint 1945–1946-ban is napirendre került az épp működő kertészeti szakoktatási intézménynek (tanintézet, főiskola) a Gellért-hegy déli lejtőjéről más helyszínekre történő átköltöztetése. A rendelkezésre álló forrásokból³¹ kitűnik, hogy az átköltöztetési tervekben egyedül az akkori hivatalos nevén Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Karnak a hűvösvölgyi Bolyai Honvédműszaki Akadémia egykori telephelyére történő átköltöztetése valósult meg.³² Ez is azonban csak részlegesen, ugyanis a gyakorlati oktatás színhelye továbbra is a régi telephely (a Gellért-hegy déli lejtője) maradt. A székhelycsere ugyanakkor átmeneti jellegű volt, és csak 1946-tól 1953-ig, a karnak a Magyar Agrártudományi Egyetem szervezetéből való kiválásáig tartott. A Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Karnak Kertészeti és Szőlészeti Főiskolává történő átszervezése után az elméleti oktatás is visszakerült a régi-új telephelyre, tehát a Gellért-hegy déli lejtőjére. Figyelemre érdemes adat, hogy 2000-ben a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem három budai székhelyű karának (a mai Budai Campuson működő három egyetemi kar) újonnan alakult Szent István Egyetem szervezetébe történő beolvasztásakor is felmerült az esetleges átköltöztetés ötlete.³³

5./ Szintén a folyamattények mutatnak rá arra, hogy különösen az 1980-as években az épített örökség több szoborral gazdagodott, ami világosan és egyértelműen jelzi az építészeti alkotásoknak az intézménytörténeti tudat kialakítására és fenntartására történő felhasználását. Megjegyzendő, hogy természetesen a korábban állított szobroknak – Entz Ferenc és Mohácsy Mátyás emlékszobrainak – is részben hasonló rendeltetést szántak. A Gellért-hegy déli oldalán otthonra lelő kertészeti szak-, majd felsőoktatási intézmények „honfoglalása” az alábbiakban felvázolt három időrendi szakaszban zajlott:

Az első időszak (1860–1894) a Gellért-hegy déli lejtőjén való megtelepedés kora. Ekkor épül meg az MGE földszintes vincellérháza (a mai „E” épület). Tervezője és kivitelezője Knabe Ignác építőmester.³⁴ 1892–1893-ban a Tanintézet két új épület (egy igazgatósági és egy tanítási) engedélyeztetési kérelmét nyújtotta be a Budapesti Közmunkák Tanácsához. (Ezek a mai „F” és „D” épületek.) Az 1893-as év építéstörténeti szempontból

31 BCE EFKL 1/a. Az 1910-es évekbeli átköltözési tervekhez rendelkezésre álló források a Magyar királyi Kertészeti Tanintézet tanártestületi üléseinek jegyzőkönyvei, 1908–1920. BUCHTA–HORN–SCHILBERSZKY–SZÁSZ 1919. 21., 23., 24. Az 1945–1946-os átköltözési tervekkel kapcsolatos forrásokat közli KOCSIS–ZSIDI 1996. 30–35., 40., 43., 45–46.

32 Ehhez lásd: KOCSIS–ZSIDI 1996. 45–46.

33 A kutatási korlátozások miatt – az iratok keletkezésétől még nem telt el 15 év – a kérdés jelenleg csak másodlagos (könyvészeti és sajtó) források alapján vizsgálható. Könyvészeti forrásként lásd: ZALAINÉ 2003. 91., 93. Sajtóforrásként lásd: ÖKOTÁJ 2002. 47–75.

34 Knabe nevéhez két szakrális és építőművészeti szempontból is jelentős építészeti alkotás tervezése fűződik. Az egyik az egykor Budán, a vár alatt, az Öntőház utcában 1866-ban felavatott, mára az utcával együtt megsemmisült zsinagóga. A másik az 1868–1872 között romantikus stílusban épült ma is álló, bár nem eredeti rendeltetése szerint használt szentesi zsinagóga. A Vincellérképezde hallgatói 1860. április 1-jén költöztek át az általa épített vincellérházba.

két további fontos eseménye az 1860-ban épített vincellérház átalakítása és Råde Károly (Karl August Råde)³⁵ tanintézeti főkertésszé történő kinevezése.

Az építéstörténet második korszakát az 1894 és 1945 közt eltelt bő fél évszázad adja. Erre az időre esik az első, teljesen állami fenntartású kertészeti szakoktatási intézmény, a m. kir. Kertészeti Tanintézet (1894/95.–1938/39. tanév), továbbá a m. kir. Kertészeti Akadémia (1939/40.–1942/43. tanév), illetve a m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (1943/44.–1944/45. tanév) működése. Az időszak meghatározó építéstörténeti évszámai 1893 ősze – 1894 tavasza: a tanintézeti Díszter (a mai Felső-kert), valamint a Kísérleti Telep (későbbi nevén Budai Kísérleti Tér, a mai Alsó-kert) tervezése és építése ekkor történik. A munkálatok irányítója Råde Károly főkertész volt. 1894 elejére esett a két új tanintézeti (az igazgatósági és a tanítási) épület felépülése (mai „F” és „D” épületek). Ebben az időszakban merült fel először a kertészeti szakoktatás Gellért-hegyről történő elköltöztetésének lehetősége is. 1910 szeptemberében és 1912. április–májusában több helyszín is szóba került a m. kir. Kertészeti Tanintézet új telephelyeként (Budapest/Kőbánya/Ligettelki dűlő, Rákospalota, Vácrátót, Cinkota, Pomáz). Azonban egyik tervezett helyszín sem volt minden tekintetben megfelelő, és az átköltöztetés pénzügyi fedezete is hiányzott. Ezekre tekintettel 1913 elején kormánydöntés született; a Kertészeti Tanintézet a Gellért-hegyen marad, de újjáépítik. Az újjáépítési tervek elkészítésére Rerrich Béla tanintézeti rendes tanár³⁶ kapott megbízást. Az előkészítő munkálatok a következő év elejére be is fejeződtek. A kivitelezést azonban a világháború meggátolta. A háborús években (1916–1917) csak a tanépület tatarozása és részbeni átalakítása történhetett meg. 1919 februárjában, illetve májusában újból felmerült a Kertészeti Tanintézet átköltöztetésnek lehetősége a Gellért-hegyről. A kertészeti szakoktatás új helyszínékként a Nagytétény Nádorkert és a Gödöllői Királyi Kastély vetődött fel. Azonban az átköltöztetés a korábbiakhoz hasonlóan csak terv maradt. Ebben az évben a tanítási épület leégett, de már 1920-ban állt az új Rerrich Béla tervezte tanépület. Ugyanebben az esztendőben állt neki Rerrich a Tanintézet Alsó-kertjében lévő Kísérleti Telep Nagy Blokkjának megtervezéséhez, amely a tervek szerint növényházakból, magszobából, munkateremből, irodából, kazánházból, a hozzákapcsolódó összekötőházból és hat oldalházból álló épületegyüttesből állt volna. A megvalósításra hároméves tervezőmunkát követően 1923 és 1926 közt került sor. A második világháború idején, 1944. április 3-án Budapestet ért bombatámadás súlyos károkat okozott az ekkor már főiskolai rangú intézmény épületeiben. A Kísérleti Telep, a Kis Blokk; szinte az összes épület használhatatlanná vált vagy megsemmisült.

A harmadik építéstörténeti korszak 1945-től napjainkig tart. Ebben az időszakban zárult le a Budai Campus ma ismert tájképi együttesének kialakulása. 1945. március végén a Szent Imre herceg úti Erzsébet Leányárvaház (épült: 1909) épületeit átadták a m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola részére (ezek ma a Budai Campus „C” és „G” épületei). 1945 novemberében viták zajlottak az intézménynek az óbudai kiscelli kastélyba történő

³⁵ Råde Károly (Karl August Råde) (Bautzen [Szászország], 1864. március 11. – Budapest, 1946. február 20.) kertész, kerttervező. A m. kir. Kertészeti Tanintézet főkertésze, gyakorlati vezetője és rendes tanára (1894–1913), Budapest székesfőváros kertészeti igazgatója (1913–1930).

³⁶ Rerrich Béla (Budapest, 1881. július 25. – Budapest, 1932. február 23.) műépítész, kerttervező. A m. kir. Kertészeti Tanintézet rendes tanára (1908-tól), igazgatója (1919–1923). A szegedi Dóm téri egyetemi épületek tervezője.

áthelyezéséről. Az előző korszak ilyen jellegű terveihez hasonlóan ezek a viták sem hoztak változást. Ebben az évben kezdődött meg és 1949-ben fejeződött be a fentebb említett bombatámadásban megsemmisült Kísérleti Telep újjáépítése. Szintén ekkor indult meg az arborétumban keletkezett háborús károk megszüntetése is. Azt, hogy mekkora károk érték a Budai Arborétumot, jelzi, hogy a helyreállítási munkálatok záró éve 1964 volt. (1945-ben vette kezdetét az 1920-ban Rerrich által tervezett tanépület átépítése.) Az épület ekkor nyerte el mai alakját. Az 1946/47. tanév elején a Magyar Agrártudományi Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar (m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola utódintézménye) átköltözött a hűvösvölgyi Bólyai Honvédműszaki Akadémia egykori telephelyére. A gyakorlati oktatás színhelye továbbra is a régi telephely (a Gellért-hegy déli lejtője) maradt. 1949–1951 között új épület épült az Alsó-kertben (a mai „A” épület). Ez lett a kert első oktatási épülete. 1962-ben a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola soroksári tangazdaságában 70 hektáros botanikus kertet létesítettek (ma: Budapesti Corvinus Egyetem Kísérleti Üzem és Tangazdaság Soroksári Botanikus Kert). 1967. október 13-án a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, valamint a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola vezetői aláírták a Főiskola úgynevezett rekonstrukciós építkezésének okmányát. Az okmány a Főiskola épületállományának két lépcsőben megvalósuló bővítését tartalmazta. 1. lépcső: új központi épület megépítése, 2. lépcső: új kollégium-menza, valamint tornacsarnok építése. 1968. május 27-én tették le ünnepélyes keretek között az új központi épület alapkövét, 1970-ben már állt is az épület (a mai „K” épület). Építését megelőzte a Budai Kísérleti Telep lebontása. Az 1970-es években bővítették a Gellért-hegyen emelt első épületet („E” épület). Megjegyzendő, hogy stílusában a bővítés nem igazán illeszkedik az épület már meglévő műemlék jellegű szárnyához, így a bővített épület építészeti szempontból nem alkot egységes képet. 1975. március 5-én Budapest Főváros Tanácsa az akkori Kertészeti Egyetem Alsó- és Felső-kertjét természetvédelmi területté nyilvánította. A kertek összefoglaló, hivatalos neve ekkor lett Budai Arborétum. 2005. április 5-én megjelent a 14/2005. (IV.5) sz. NKÖM rendelet a Budapesti Corvinus Egyetem Budai Campus műemlékké nyilvánításáról. 2009–2010-ben a kollégiumi épületegyüttesben lévő menza épületszárny könyvtárrá alakítása építészeti és könyvtártechnikai szempontból is figyelemre méltó volt; a tájba kitűnően illeszkedő épületegyüttessel gyarapodott a Campus.

Az épített örökség és az intézménytörténeti tudat viszonya a Budai Campuson

Egy épület mint az intézménytörténeti tudat hordozója

A kertészeti szak- és szakmaoktatás történetével való tudatos foglalkozás, a történeti emlékek gyűjtésének és megőrzésének gondolata először 1929-ben vetődött fel. Ekkor tett kísérletet a későbbi neves oktató, intézményvezető, -szervező és pomológus Mahács Mátyás³⁷ egy Kertészeti Múzeum felállítására.³⁸ A megvalósításra azonban – feltehetően

³⁷ Mohácsy (1930-ig Mahács) Mátyás (Békéscsaba, 1881. március 12. – Budapest, 1970. április 6.) kertész, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok doktora (1957). A m. kir. Kertészeti Tanintézet (1928–1939), majd a m. kir. Kertészeti Akadémia (1939–1943) igazgatója. A m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola dékánja (1943–1945), a Magyar Agrártudományi Egyetem rektora (1948–1949).

³⁸ Az erre vonatkozó forrást közli: Szögi 1995. 47–48.

anyagi okok miatt – nem kerülhetett sor. A Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kara 1949-ben – felelevenítve Mohácsy (Mahács) Mátyás 1929-es ötletét – tervbe vette egy Kertészeti Múzeum és Okmánytár létesítését is.³⁹ Ez azonban ismételen csak terv maradt, ahogy egy Kertészeti Múzeum és Levéltár létrehozása⁴⁰ is. A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola az 1963-as jubileumi év⁴¹ keretében emlékezett meg az Entz Ferenc által igazgatott Budai Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézetben száz éve végzett első hallgatókról. Az ünnepsorozatot áthatotta, mintegy központi gondolatként, az intézmény évszázados történeti múltjának, a főiskola történeti (azonosság-) tudatának meghatározása, a történeti múltra való emlékezés fontosságának hangsúlyossá tétele. Ennek jegyében történt meg Entz Ferenc⁴² mint „*a hazai kertészeti szakoktatás megteremtője*” emlékezetének „kanonizálása” (szoborállítás,⁴³ alkalmi bélyeg kibocsátásának kezdeményezése, Entz Ferenc nevét viselő emlékérem alapítása).⁴⁴ Ekkor indult meg a hazai kertészeti szakoktatás írott és tárgyí emlékeinek tervszerű és tudatos felkutatása, gyűjtése. A munka eredményeként létrejöhett a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Központi Könyvtárának Archívum nevet viselő egyetemtörténeti különgyűjteménye. Befejeződött a kertben (elsősorban a Felső-kertben) és a benne álló épületekben keletkezett világháborús károk felszámolása is. Ugyancsak ekkor született meg két, az épített örökség és intézménytörténeti tudat viszonyát alapjaiban érintő döntés. Ezen döntések⁴⁵ következtében vált az épített örökség, pontosabban annak egy igen jellegzetes darabja az intézménytörténeti tudat megőrzésének egyik hangsúlyos elemévé.

Első döntésként a jubileumi év eseményeinek meghívóira, illetve a főiskolát bemutató, négy nyelven megjelent jubileumi kiadvány borítólapjára⁴⁶ az egykori m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósági épületének (a mai „F” épület) homlokzati képét ábrázoló grafika került. (2. kép)

Ekkor vált az épület képe a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola és valamennyi későbbi utódintézménye jelképévé, történetiségét hangsúlyozó szimbólumává. Olyannyira, hogy a köztudatban is a tanintézeti igazgatósági épület képe vált a Gellért-hegy déli lejtőjén ezt követően működő két önálló kertészeti (és élelmiszeripari) felsőoktatási intézmény – a Kertészeti Egyetem (1968–1987), illetőleg a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem (1987–1999) jelképévé.⁴⁷ Annak ellenére, hogy előbb a Kertészeti Egyetem, majd a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem 1978–1992 között használt – Szügyi Edit tervezte –,

39 Az erre vonatkozó forrásokat közli: KOC SIS–ZSID I 1996. 78–79.

40 BCE EFKL 1. d. A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Szervezeti Szabályzata, 16.

41 BCE EFKL 3/d. 4–5. d. Az ünnepi év megrendezésével kapcsolatos írott források.

42 Entz Ferenc (Sümeg, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.) orvos, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Nevéhez fűződik az önálló magyar kertészeti szakoktatás megalapozása, a modern kertészeti ismeretek terjesztése, a hazai kertészeti szaknyelv kimunkálása.

43 BCE EFKL 3/d. 4. d. A szoboravató ünnepséget 1963. szeptember 3-án tartották. Az Entz Ferenc-emlékszobor alkotója Lajos József (Újpest, 1936. július 5. –) szobrászművész.

44 BCE EFKL 3/d. 4. d. Beszámoló a Főiskola jubileumi ünnepségeiről, 1963. október 3.

45 A döntések meghozatalát a főiskola jubileumi bizottsága javasolta, és a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Tanácsa hagyta jóvá.

46 KOZMA 1963. (A kötet a magyaron kívül angol, francia és orosz nyelven is megjelent.)

47 Ennek igazolására csupán egyetlen példát hoznék: CSORDÁS 2004. 64. Az „F” épülettel szemközti bejárat előtt készült fénykép felirata a következő: „*A régi főépület valaha a Kertészeti Egyetem jelképe volt.*”

2. kép

A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósági épülete (a mai „F” épület) átadásakor (1894)

3. kép

Az „F” épület napjainkban (2014)

ugyancsak széles körben ismert emblémáján nem az „F” épület ábrázolása szerepelt. Az igazgatósági épület fényképe – a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola központi épületének fotójával egyetemben – illusztrációként az említett kiadványban is megjelent. A két fénykép egy kiadványban való szerepeltetése véleményem szerint – kimondatlanul is – a kertészeti szakoktatás meglévő történeti folytonosságára kívánja ráirányítani a figyelmet, mint ahogy maga az 1963-as jubileumi év megszervezése is ezt szándékozott kidomborítani.

A másik döntés ugyancsak szorosan kapcsolódott a m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósági épületéhez, és szintén összefüggésben állt az 1963-as jubileumi év ünnepi eseményeivel, egyúttal szervesen kötődött az iskolalapító Entz Ferenc emléke előtti tisztelgéshez. Ennek, mint előbb már említettem, részét alkotta egy a nevét viselő emlékérem alapítása. Az emlékérem⁴⁸ egyik oldalán Entz Ferenc arcképe, a másikon a m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósági épületének képe látható.⁴⁹ (3. kép)⁵⁰

Az egykori tanintézet igazgatósági épületének ez a fentebb említett jelképi szerepe az 1990-es években tovább erősödött. Az ekkor készült tájékoztató kiadványok borítóján ezúttal az épület fényképi ábrázolása jelenik meg.⁵¹ Ennek a jelképi szerepnek mintegy csúcspontja, amikor az egykori tanintézeti igazgatósági épület képe a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem hivatalos logója lett. Szintén változatlan maradt az „F” épületnek a történeti folytonosság (múlt és jelen/jelen és múlt) megjelenítésében betöltött – az évszázados múltat megtestesítő – szerepe is.⁵² Felvetődhet a kérdés: miért éppen az egykori m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósági épületét ruházta fel az intézményi és intézményen kívüli közgondolkodás ilyen jelképi tartalommal? Erre vonatkozó forrásadatokkal nem rendelkezünk. Feltételezhetően szerepet játszott ebben az épület mint tájalem (tájalkotóelem)⁵³ tájképi potenciálja,⁵⁴ a kedvező földrajzi elhelyezkedése és az ebből eredő

48 Alkotója az 1945-ös ötpengős és számos forintérme tervezője: Iván István (Szombathely, 1905. június 23. – Budapest, 1967. december 25.) ötvös- és éremművész. <http://hu.wikipedia.org/wiki> [2011.01.31.]

49 BCE EFKL 155. 2. d. Az emlékérem leírását az Entz Ferenc Emlékelem Alapítólevele tartalmazza.

50 A jelképpé vált grafika alapjául szolgáló fénykép ugyanebben a beállításban mutatja az épületet.

51 Az 1990-es évek elején az egyetem saját kiadásában három ilyen színes illusztrált tájékoztató kiadványt is megjelentetett.

52 A jelent – az említett kiadványok borítóján – ugyancsak egy épület, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem központi szerveinek székhelyeként működő „K” épület jelenítette meg.

53 Lásd: 2. sz. lábjegyzet

54 Tájkép: a látóhatár kiterjedéséig vizuálisan érzékelhető élő és élettelen tájalkotó elemek formákkal és

„fotogenitása”.⁵⁵ Véleményem szerint az sem elhanyagolható szempont az épület jelképességét vizsgálva, hogy a Budai Campus „F” épülete arra az állami fenntartású, önálló szakoktatási intézményre is emlékeztet, amelyik a leendő kertészek számára hazánkban elsőként adott felsőfokú szakmai képzést.⁵⁶ Meglepő az az „F” épület jelképességével összefüggő tény, hogy az épület ábrázolása felkerült az Entz Ferenc Emlékéremre. Arra, hogy ez miért és hogyan történt – források hiányában – nem adható magyarázat.

De miért is meglepő Entz és az „F” épület közös szerepeltetése? A válasz a budapesti székhelyű kertészeti szakoktatás történetében rejlik. Azért meglepő, mert Entz Ferenc és az egykori kertészeti tanintézet igazgatósági épülete nem hozható egymással közvetlen kapcsolatba. Ugyanis, amikor 1894-ben a m. kir. Kertészeti Tanintézet megnyílt – ez az időpont, amint az építéstörténeti kronológiából is látható, egybeesett az igazgatósági épület átadásának évével –, Entz Ferenc⁵⁷ már tizenhét esztendeje halott volt. Entz maga 1860. április 2-án költözött át a Sas-hegy aljából a Gellért-hegy déli lejtőjére. Őt követték – két hónap múlva, 1860. június 2-án – az általa igazgatott Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézet diákjai, és ekkor vette kezdetét a kertészképzés azon a területen, amelyen ma a Budai Campus található. Az épület – az építéstörténeti kronológiából ez is látható –, ahol 1860. június 2-án a Budai Vincellér-és Kertészképző Gyakorlati Tanintézet megkezdte működését, a mai „E” épület volt. Ebben tanított és lakott Entz Ferenc egészen 1876-ban történt nyugdíjba vonulásáig. Így szerintem az emlékérmén Entz és az „E” épület együttes szerepeltetése lett volna történetileg helytálló. Megjegyzem, a fentebb előadott intézménytörténeti tények már a jubileumi év előkészítése idején is ismertek voltak. Véleményem szerint az illetékes döntéshozókat a korábbiakban ismertetett esztétikai érvek indíthatták arra, hogy az Entz Ferenc Emlékérmén Entz arcképe és az „F” épület kerüljön, ne pedig a kevésbé jellegzetes és kevésbé fotogén „E” épület.

Az egyes építmények intézménytörténeti tudathordozó szerepe

Az építmények csoportjába tartozó művészeti alkotások (szobrok, emléktáblák) intézménytörténeti tudathordozó, tudatfenntartó szerepe vitathatatlan. A szobrok, emléktáblák, amint az közismert, történeti tény, már az ókortól kezdődően kiemelkedő szerepet töltek be a neves személyiségek emlékeinek megőrzésében.

színekkel jellemzett együttese. Tájképi potenciál: a tájnak pszichológiai és esztétikai hatások révén érvényesülő teljesítőképessége, amely közvetett módszerekkel mérhető.

⁵⁵ A fentiek mintegy összefoglalja a www.muemlekem.hu [2014.11.13.] internetes portálon az „F” épületről olvasható leírás: <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=11850> [2011.01.31.]

⁵⁶ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az 1894–1939 közt fennálló m. kir. Kertészeti Tanintézet bár a maga idejében a legmagasabb szintű kertészeti szakképzést (felsőfokú szakmai képzés) adó intézmény volt Magyarországon, de nem tekinthető jog szerint felsőoktatási intézménynek. Mégpedig azért nem, mivel a m. kir. Kertészeti Tanintézetbe történő felvétel nem volt érettségizéshez kötve.

⁵⁷ Entz Ferenc 1877. május 9-én hunyt el.

A mai BCE Budai Campus területén az első szobrot⁵⁸ – Mayer Ede⁵⁹ alkotását, Bereczki Máté⁶⁰ emlékének tisztelegve – 1897. április 17-én avatták fel.⁶¹ (4–5. kép) Bereczki a tudományos alapokon nyugvó gyümölcsstermesztés és -nemesítés megteremtője, kiemelkedő színvonalú tudományos ismeretterjesztő munkák megalkotója volt. Bereczki Máté Entz Ferenc kortársaként, vele szoros tudományos kapcsolatot tartva a 19. századi magyar kertészeti termesztés és az ekkor születő magyar kertészeti tudomány máig ható munkásságát magáénak tudható alakja.

4. kép
Bereczki Máté mellszobra, az elsőként felállított szobor a Budai Arborétumban (1930-as évek)

5. kép
Bereczki Máté mellszobra (2014)

Ezt követően szoborállításra a mai Budai Campuson csak majd hét évtized múlva, egészen pontosan hatvanhat évvel később került sor. Ekkor – amint azt fentebb már említettem – a jubileumi év rendezvényeinek egyikeként, 1963. szeptember 3-án állították fel az Alsó-kertben Entz Ferenc mellszobrát. Az ötletet, hogy a Budai Arborétum kertjeiben (Felső-kert, Alsó-kert) egy magyar kertészettörténelmi és kertészeti szakoktatás-történelmi szoborparkot (magyar kertészeti szoborpanteont) alakítsanak ki, a Kertészeti Egyetem Kertészettörténelmi Bizottsága⁶² (a továbbiakban: Bizottság) vetette fel. A Bizottság egy

58 A Budai Campus szobrainak történetéhez lásd FÖLDVÁRINÉ-ILLÉSI 2001. 329–334., valamint a már említett www.szoborlap.hu [2014.11.13.] internetes portálnak a *Kertészeti egyetem szobrai* című könyvtárát.

59 Mayer Ede (Bécs, 1857. – Budapest, 1908. március 10.) akadémista szemléletű szobrászművész. A kor neves szobrászainak (Huszár Adolf, Stróbl Alajos) segédje.

60 Bereczki Máté (Romhány, 1824. szeptember 22. – Kunágota, 1895. december 9.) jogász, gyümölcsstermesztő, fajtanemesítő. Az európai színvonalú magyar pomológiatudomány megteremtője. Hagyatékát a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár őzi (lásd: BCE EFKL 153.). Levezését lásd: CSOMA–OROSZ 1995. Életművéről lásd: KELEMEN 1935; SURÁNYI 2010. (BCE EFKL 153. 3. d.)

61 A szoboravatőről lásd: EMLÉKFÜZET 1898.

62 BCE EFKL 166. 6. d. A Kertészettörténelmi Bizottság működésére vonatkozó iratok. A Bizottság 1972.

1974. február 8-án kelt jegyzőkönyv tanúsága szerint egyik fő feladatának tekintette, hogy egy ilyen jellegű szoborgyűjtemény létesítésében a Főiskola vezetésének tanácsadó szerve legyen.⁶³ Megjegyzendő, hogy már a Bizottság létrejöttét megelőzően az 1963-as jubileumi év megrendezésének is egyik vezérgondolataként jelent meg. A jubileumi év eseményeit szervező bizottság vezetője, dr. Kozma Pál tanszékvezető egyetemi tanár⁶⁴ (a Kertészeti (és Élelmiszeripari) Egyetem Egyetemtörténeti Bizottságának későbbi elnöke) 1962. december 6-án jelentést készített *Beszámoló a 100 éves a kertészeti szakoktatás jubileumi ünnepek rendezéséről* címmel, amelyben kiemelte, hogy fontossá kell váljon „a kertészeti szakoktatás és termesztés kiemelkedő személyiségei emlékének felelevenítése és megtisztelése”.⁶⁵

Dr. Dimény Imre egyetemi tanár, a Kertészeti Egyetem rektora kérésére a Bizottság 1975. december 4-én kelt javaslatai közt szerepelt, hogy „a tervezett szobor-pantheon részére” 1976 és 1980 közt kikerüljön szobor.⁶⁶ A Bizottság évente egy-egy szobor felállítását javasolta.⁶⁷ Már csak terjedelmi korlátok miatt is – mivel önálló tanulmány témája lehetne – nem vélem a jelen munka tárgyába tartozónak a tervezett magyar kertészeti szobor panteon történetének részletes elemzését. A következőkben csak a megvalósult szobrok intézménytörténeti tudathordozó szerepét szeretném vizsgálni.

A Budai Arborétum Felső-kertjében kialakuló szoborpark második darabja a már említett Mohácsy mellszobor lett, amelyet végülis 1977-ben állítottak fel.⁶⁸ Mohácsy Mátyás tanár, intézményvezető, -fejlesztő közel kilenc évtizedet átívelő életútja már önmagában „történeti léptékű”. A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatójaként (1930–1939) Mohácsy nevéhez fűződik az a nagy körültekintés, kitartás, diplomáciai készség és erőt igénylő hosszadalmas munka, amelyeknek eredményeként – a m. kir. Kertészeti Tanintézet akadémiai rangra emelésével – az 1939/40. tanévben megszületett a magyarországi önálló kertészeti felsőoktatás. Előbb a m. kir. Kertészeti Akadémia igazgatójaként (1939–1943), majd az akadémia átszervezése nyomán a m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola kinevezett dékánjaként (1943–1945) irányította az első önálló kertészeti felsőoktatási intézményeket. A Magyar Agrártudományi Egyetem rektoraként (1948–1949), az első önálló agráregyetem vezetőjeként fejtett ki emlékezetre méltó munkásságot. Mindemellett magas, tudományos színvonalú, gyümölcsstermesztői, -nemesítői, nemzetközi és hazai tekintetben egyaránt sokszorosan elismert kutatói pályát mondhatott magáénak, és egyike volt a hazai nagyüze-

szeptember 29-én alakult. 1984-től mint a Kertészeti (és Élelmiszeripari) Egyetem Egyetemtörténeti Bizottsága működött tovább 1993-ig. Ezt követően bár hivatalosan nem oszlott fel, de működése elenyészett. Elnöki posztját dr. Porbocskai Endre (1972–1984) és dr. Kozma Pál (1984–) professzorok töltötték be.

⁶³ BCE EFKL 166. 6. d. A Kertészettörténeti Bizottság működésére vonatkozó iratok, 1974. év.

⁶⁴ Kozma Pál (Gyulaháza, 1920. július 11. – Budapest, 2004. február 14.) kertészmérnök, ampelológus, szőlőnemesítő, a mezőgazdasági tudomány doktora. A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola és jogutódai tanszékvezető egyetemi tanára (1959–1990). A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola, illetve a Kertészeti Egyetem rektora (1965–1971). A Kertészeti Egyetem általános és tudományos rektorhelyettese (1977–1983). A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem professor emeritusa (1996-tól) és honoris causa doktora (1998). Az MTA tagja (l. 1967, r. 1973).

⁶⁵ BCE EFKL 3/a. 3. d.

⁶⁶ BCE EFKL 166. 6. d. A Kertészettörténeti Bizottság működésére vonatkozó iratok, 1975. év.

⁶⁷ A javaslat megemlíti, hogy a javaslatlattel keltekor Mohácsy Mátyás szobra már „öntés alatt van”.

⁶⁸ A szobor alkotója Jovanovics György (Budapest, 1939. április 3. –) szobrász, Kossuth-díjas (1990) kiváló művész (1997). Életrajzi adatokat lásd bővebben: www.artportal.hu [2011.01.31.]

mi kertészet megteremtőinek.⁶⁹ A magyar kertészeti szoborpark – a felállítások időrendjét tekintve – következő darabja, a panteon talán legkülönlegesebb szobra: a Lippay János- emlékszobor.⁷⁰ Az emlékszobor talapzatán olvasható felirat megjelöli, miért van helye a magyar kertészeti panteonban Lippay Jánosnak.⁷¹ Ő – amint olvasható – „*a magyar nyelvű kertészeti szakirodalom megalkotója.*” Emellett a magyarországi tudományos igényű kertészeti ismeretterjesztés és a magyar kertészeti szaknyelv megteremtője.⁷² A hazai kertészeti szakoktatást létrehozó Entz Ferenc mind a tudományos igényű kertészeti ismeretterjesztést, mind a magyar kertészeti szaknyelvet megújító munkájában Lippay folytatójának vallotta magát, így Lippay Jánosra mint Entz Ferenc előképére tekinthetnek az utódok.

6. kép

Seregi József Lippay János emlékszobra, a Budai Arborétum legérdekesebb szobrászművészeti alkotása

A szobor említett különlegessége abban rejlik, hogy Lippayról nem maradt fenn egyetlen ábrázolás sem. Így az alkotóművész, Seregi József – meghallgatva a Kertészettörténeti Bizottság tagjainak véleményét – a legkézenfekvőbb, de ennek ellenére izgalmas és szellemes képzettársítással nem Lippay „alakbeli”, hanem igen gazdag jelképi tartalmat hordozó szellemi portróját öntötte szoborba. A műalkotás ugyanis Lippay János máig ható főművét, a *Posoni Kert*et ábrázolja, nyitott könyvként megjelenítve. A szobor talapzatára pedig a mű három könyvének⁷³ jelképes ábrázolását helyezte el a szobrászművész. (6. kép)

⁶⁹ Ebbeli működésének állít emléket az Alsó-kertben álló sztélé, a Budai Arborétum egyetlen emlékköve. A Mohácsy-sztélé felállításának körülményeire vonatkozó forrás eddig nem ismert.

⁷⁰ Alkotója Seregi József (Budaörs, 1939. december 10. –) szobrászművész. Életrajzi adatokat lásd bővebben: www.artportal.hu [2011.01.31.]

⁷¹ Lippay János (Pozsony, 1606. november 1. – Trencsén, 1666. június 2.) jezsuita szerzetes, az első magyar nyelvű kertészeti szakkönyv – a *Posoni Kert* (Nagyszombat–Bécs 1664, 1667)– szerzője. 1961-től az ő nevét viseli a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán és jogutód intézményeiben két évente rendszeresen megtartott tudományos ülészak (1961–1987: Lippay János Tudományos Ülészak, 1989–2001: Lippay János–Vas Károly Tudományos Ülészak, 2003-tól: Lippay János–Vas Károly–Ormos Imre Tudományos Ülészak).

⁷² Lippay János munkásságának értékeléséről lásd többek közt: STIRLING 2008. A műben a szerző harminckét helyen utal Lippayra.

⁷³ A *Posoni Kert* három könyvének címei: *Virágos kert* (Nagyszombat, 1664.), *Veteményes kert* (Bécs, 1664.) és *Gyümölcsös kert* (Nagyszombat, 1667.)

Lippay szobrának 1982-ben megtörtént leleplezése után a következő arborétumbeli szoboravatóra 1984-ben került sor. Ekkor – egészen pontosan 1984. szeptember 19-én⁷⁴ – avatták fel születése századik évfordulóján „az utolsó magyar kertész polihisztor” Magyar Gyula⁷⁵ szobrát.⁷⁶ Az avatóbeszédet Probocskai Endre mondta.⁷⁷ Újabb két esztendő elmúltával – 1986. május 15-én – avatták a Budai Arborétum ötödik szobrát, Pató Róza⁷⁸ szobrászművész Győry Istvánról⁷⁹ készített műalkotását.⁸⁰ Ezúttal is évfordulóhoz – Győry István születése százhuszonötödik évfordulójához – kötődve került sor a szoborállításra. Győry mellszobra a kari, nevezetesen a Tartósítóiipari Kar⁸¹ történeti (ön)tudatra ébredésének egyik első jelképe.⁸² Mivel Győry a m. kir. Kertészeti Tanintézetben elsőként vezette be *A gyümölcs- és zöldségértékesítés és feldolgozás* című tantárgyak oktatását, valamint oktatót borászatot is, így a Kertészeti Egyetem Tartósítóiipari Kara saját történeti előképét látta és akarta láttatni Győry István személyében. A karnak Győry személyéhez való kötődése egyértelműen jelezte, hogy a maga gyökereit Győry szoboravatásának idején már majd egy évszázada – 92 éve – alapított m. kir. Kertészeti Tanintézetig vezette vissza.⁸³ Azaz ahhoz a szakoktatási intézményhez, amelyet, mint láttuk, a másik kar, a Termesztési Kar is elődintézményének tekintett. Ezt az „egy közös őstől” való eredeztetést, tehát a két kar egybetartozását is jelképezte Győry István szobra. A következő – szám szerint a hatodik – szobor felállítására ismételten a Budai Arborétum Felső-kertjében 1989. november

⁷⁴ BCE EFKL 166. 6. d. A Kertészettörténeti Bizottság működésére vonatkozó iratok, 1984. év. A szoboravatóról lásd: A Történeti Bizottság 1984. október 9-i ülésének jegyzőkönyve.

⁷⁵ Magyar Gyula (Budapest, 1884. április 24. – Budapest, 1945. április 29.) kertész, növénynevelő, kertészeti szakigazgatói vezető. A m. kir. Kertészeti Tanintézet rendes tanára (1924–1945), országos kertészeti felügyelő (1942–1945), m. kir. gazdasági tanácsos (1932). Hagyatékát a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár őzi (BCE EFKL 162.)

⁷⁶ Magyar Gyula szobrának alkotója: Paál István (Nagyszénás, 1935. június 26. –) szobrászművész. Életrajzi adatokat lásd: www.artportal.hu/lexikon/muveszek/paal_istvan [2011.01. 31.]

⁷⁷ BCE EFKL 162. 1. d. A Magyar Gyula centenáriumi ünnepekről.

⁷⁸ Pató Róza (Törökszentmiklós, 1934. október 2. –) éremművész, szobrász. Életrajzi adatokat lásd: www.artportal.hu/lexikon/muveszek/paro_roza [2011.01.31.]

⁷⁹ BCE EFKL 50/o. 2. d. Győry István (Debrecen, 1861. július 15. – Alsógöd, 1954. január 17.) gyógyszerész, a hazai kertészeti technológia megteremtője, a kémia tudományok kandidátusa (1953). A m. kir. Kertészeti Tanintézet rendes tanára (1894–1913). A m. kir. Földművelésügyi Minisztérium XI/2. Kertészeti Ügyosztály vezetője, miniszteri tanácsos (1913–1920). A bromatometria vagy másként a Győry-módszer néven ismert térfogatossá elemzési, mérési eljárás világszerte elismert felfedezője.

⁸⁰ BCE EFKL 4/c. 80. d. R. 26/1986. iktsz. (Tsz. 147.)

⁸¹ A Kertészeti Egyetemen a Minisztertanács 1030/1972. számú rendeletével hozták létre a karokra tagolt szervezeti rendszert. Az addigi három szakot (Termesztési, Kertépítészeti, Tartósítóiipari) két egyetemi karrá, Termesztési Karrá és Tartósítóiipari Karrá szervezték át. A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem létrejöttével (1986-ban) a két kar neve Kertészeti Kar, illetve Élelmiszeripari Kar lett. A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem harmadik karaként alakult meg 1992. szeptember 1-jén a Tájépítészeti, - védelmi és -fejlesztési Kar. A karok a Szent István Egyetem 2000. évi megalapításától kezdődően használják jelenlegi nevüket (Kertészettudományi Kar, Élelmiszertudományi Kar, Tájépítészeti Kar).

⁸² A Tartósítóiipari Kar történeti (ön)tudatra ébredésének első jele – ez ugyancsak Győry István személyéhez kötődik – az 1982-ben alapított, és a tartósítóiipari mérnökképzés érdekében kifejtett kiemelkedő munkáért odaítélt Győry István Emlékérem volt.

⁸³ Ezt tovább erősítette a kar, amikor a szakoktatás 150. évfordulójára megjelent kötetnek az Élelmiszertudományi Kar történetét bemutató fejezetéhez illusztrációként Győry István szobrának fényképét választotta. Lásd: ZALAINÉ 2003. 117.

3-án került sor. Szintén egy évforduló – Vas Károly⁸⁴ születésének hetvenedik évfordulója – szolgáltatta az alkalmat.⁸⁵ Ha Győry István személye és emlékezete az 1980-as években a mai Élelmiszertudományi (akkori nevén Élelmiszeripari) Kar történeti múltját jelképezte, akkor Vas Károly személye és emlékezete a kar – történetivé váló – közelmúltját jelentette, továbbá ekkortól nevezték át a két évente megrendezett Lippay János Tudományos Ülésszakot Lippay János–Vas Károly Tudományos Ülésszakká. Vas emlékezete így már a közös kertészeti és élelmiszeripari egyetemi történeti múlt részévé vált, amelyben a hangsúly a ’közös’ szón van.

Az eddigi utolsó szoboravatót a Felső-kertben Ormos Imre⁸⁶ születése századik évfordulóján, 2003. május 27-én tartották.⁸⁷ Az Ormos-mellszobor⁸⁸ Győry István szobrához hasonló jelképi tartalommal bír. Ormos Imrét ugyanis a Tájépítészeti Kar iskolateremtő és szakalapító professzorának, azaz történeti elődjének tekinti.⁸⁹ Mégpedig azért, mert Ormos Imre elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán 1963/64. tanévtől indult önálló kertépítészeti szak létrehozásában.⁹⁰ Ugyanakkor Ormos előbb dékánként, majd főiskolai igazgatóként a felsőfokú kertészeti szakoktatás történetébe is beírta nevét. Ezáltal Ormos mellett, hogy a Tájépítészeti Kar történeti (önazonosság-) tudatának megtestesítője, egyúttal „összintézményi” történeti tudathordozó is. A szoborállítás jelképes üzenete az, hogy a Tájépítészeti Kar – hasonlóan a Budai Campuson működő másik két karhoz – egy a már említett két kar által is elődnek vallott „közös ősré”,

84 BCE EFKL 50/o. 5. d. Vas Károly (Mosonmagyaróvár, 1919. augusztus 20. – Budapest, 1981. november 22.) vegyészmérnök, mikrobiológus. A Hús- és Hűtőipari Kutatóintézet mikrobiológiai osztályának vezetője (1948–1959). A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Élelmiszeripari technológiai és Mikrobiológiai tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára (1959–1967). A Kertészeti Egyetem címzetes egyetemi tanára (1968–1981). A Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet igazgatója (1967–1972, 1978–1981). Bécsben az ENSZ-hez tartozó Nemzetközi Atomenergia Szervezet Élelmiszertartósítási Osztályának vezetője (1964–1966 és 1972–1978). Fő kutatási területe az élelmiszerek tartósítása, az élelmiszerek romlásához vezető enzimatikus és mikrobiológiai folyamatok vizsgálata. Magyarországon az elsők között alkalmazta a biometriát és a sugárzásos tartósítási eljárásokat. Számos külföldi és hazai szakmai testületben töltött be vezető tisztséget, az *Acta Alimentaria* alapítója. A Kertészeti Egyetem tiszteletbeli doktora (1979). Az MTA tagja (levelező 1964).

85 Vas Károly mellszobrát – Győry István emlékszobrához hasonlóan – Pató Róza érem- és szobrászművész alkotta. Életrajzi adatokat lásd: www.artportal.hu/lexikon/muveszek/pato_roza [2011.01.31.]

86 Ormos Imre (Budapest, 1903. május 27. – Budapest, 1979. február 26.) okleveles kertész, okleveles kertésztanár, kerttervező. A m. kir. Kertészeti Tanintézetben szerzett műkertési (1926), majd kertésztanári diplomát (1939). Oklevelének megszerzése után az Ungváry László Faiskolai Rt.-nél kerttervező, majd üzletvezető. Bécsben a Helenium kertépítő cég munkatársa (1929–1932). A M. Kir. Kertészeti Tanintézet kerttervezési előadója (1932–1939), a m. kir. Kertészeti Akadémia (1939–1943), majd a m. kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanára (1943/44.). A Pázmány Péter Tudományegyetemen bölcsészettudományi (esztétika, művészettörténet) doktorátust szerzett. A Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar egyetemi nyilvános rendkívüli tanára (1946/47.), majd egyetemi nyilvános rendes tanára (1947–1953). A kar dékánja (1948/49.). Nyugdíjba vonulásáig a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola és a jogutód, Kertészeti Egyetem Kertépítészeti Tanszékének vezetője (1953–1969). A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola igazgatója (1954–1960). Munkásságának az épület és a kert szerves egységének kialakítása volt a célja. A mezőgazdasági tudományok doktora (1960), Kertészeti Egyetem tiszteletbeli doktora (1970). Kossuth-díjas (1962).

87 Ormos Imre munkásságáról és születése centenáriumáról (benne a szoboravatóról is) lásd: CSEMEZ 2003.

88 Alkotója: Csíkszentmihályi Róbert (Budapest, 1940. január 5. –) éremművész, szobrász. Érdemes művész (1988), a Magyar Köztársaság kiváló művésze (2001). Életrajzi adatokat lásd: www.artportal.hu/lexikon/muveszek/csikszentmihalyi_robert [2011.01.31.]

89 CSEMEZ 2008. 20.

90 JÁMBOR 2003. 134–137.

nevezetesen jelen esetben a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolára, illetve épp Ormos személyén keresztül a m. kir. Kertészeti Tanintézetre vezeti vissza eredetét. Emellett az iskola-rendszerű, budapesti székhelyű kertészettudományi, élelmiszertudományi és tájépítészeti szakoktatás megszületésének százötvenedik évfordulója kiadott emlékkötet címe (*150 év a kertészettudományi, élelmiszertudományi és tájépítészeti oktatás szolgálatában 1853–2003*)⁹¹ is az említett három szakoktatási- és tudományterület másfél évszázados közös történeti múltja melletti kiállást jelképezi.

Összegzés

A Budapesti Corvinus Egyetem Budai Campusának (Budai Arborétum) épített öröksége – hasonlóan más campusrendszerű felsőoktatási intézmények épített örökségéhez – nem egyszerre, egy időben alakult ki, hanem egy igen hosszú (esetünkben száztíz éves) építés, építkezés eredményeként jött létre. Ez igaz mind az épületekre, mind a szobrokra. A Campus épületeinek történeti tudatmegjelenítő szerepe maga is egy folyamat eredménye. Ahhoz ugyanis, hogy egy épület ilyen szerephez jusson, szükséges, hogy előbb múltja legyen. A mai Budapesti Corvinus Egyetem Budai Campusa elődintézményeinek történetében a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola jubileumi éve (1963) jelentette az épületek történeti tudatörző szerepének nyitányát. Ekkor a mai Campus legkorábbi épületei – az „E” és az „F” épületek – már majdnem száz évre visszatekintő múlttal rendelkeztek. Így alkalmassá váltak ennek az (intézmény)történeti tudatfenntartó, jelképhordozó szerepére. Azóta eltelt majdnem ötven év, és így a Budai Campus szinte minden épülete már az előbb említett két épülethez hasonló szereppel bír.⁹² A szobrok már avatásuk pillanatától betöltik ezt a szerepet. Hiszen mind a szoborpark (magyar kertészeti panteon) létesítésének, mind az egyes szobrok felállításának ez volt a vezérelve. A 2005. április 5-i műemlékké nyilvánításától ez a történeti tudatfenntartó szerepkör – legalábbis de iure – még meghatározóbbá, még hangsúlyosabbá vált, illetve azzá kell, hogy váljon. De ez már a jövő történelme...

⁹¹ Fejes Ágnes grafikusművész Entz Ferenc arcképe (külső borító előlap), illetve az általa igazgatott Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézet bizonyítványáról készített fotó (külső borító hátlap) mellett a Budai Arborétum szobrairól (belső borító előlap), valamint a Budai Arborétumban álló épületekről (belső borító hátlap) készült fényképeket használta fel. Véleményem szerint ez a képi megjelenítés az épített örökség történeti tudatörző, -fenntartó szerepének legkiválóbb bizonyítéka.

⁹² Alátámasztja ezt az állításomat a Kertészettudományi Kar jubileumi okleveles (gyémánt, vas, rubin, arany) mérnökei tiszteletére először 2006-ban, majd 2008-tól 2010-ig évente kiadott kiadványai, az intézet *Jubileumi Évkönyvei*, amelyeknek külső borítóján történeti múltat jelképező illusztráció gyanánt az „A” és az „F” épület jelennek meg, valamint a Budai Kísérleti Tér. A belső borítón pedig – 2008-tól, hasonló jelképi utalásként, Entz Ferenc iratai és az aktuális ünnepi kari tanácsülés fényképfelvételei mellett – az iskolaalapító 1963-ban felavatott emléksobrának fotója szerepel.

MELLÉKLETEK

1. melléklet

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára K 184 jelzetű fondjában (Földművelésügyi Minisztérium – Általános iratok) a m. kir. Kertészeti Tanintézetben 1904–1924 közt zajló építkezésekre vonatkozó iratanyag jegyzéke

Az irat levéltári jelzete	Az irat tárgya
MOL-K-184-427-1904-50	A budaörsi „Erzsébet” gyümölcsstelep, budapesti kertészeti tanintézet és kertészlakok építése
MOL-K-184-2172-1919-50-30 734	A budapesti kertészeti tanintézet előadói káranak felterjesztése az intézetnek Gödöllőre való áthelyezése tárgyában
MOL-K-184-2175-1919-50-32491	A kertészeti tanintézet igazgatóságának előterjesztése a lazaristák rendházában leendő regnálás tárgyában
MOL-K-184-2173-1919-50-31433	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése betegszoba berendezésére 2200 K kiutalása tárgyában
MOL-K-184-2175-1919-50-32491	A Tanintézet technológiai üzeme kibővítésének ügye
MOL-K-184-2175-1919-50-32680	A Tanintézet tanépülete 1919. aug. 27-én történt leégése tárgyában lefolytatott igazgatói vizsgálat jegyzőkönyvének felterjesztése (<i>tanintézeti ikt. sz.: 2744/1919.</i>)
MOL-K-184-2175-1919-50-32678	A Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a Tanintézet feldolgozóüzeme hely kibővítése tárgyában (<i>tanintézeti ikt. sz.: 2752/1919.</i>)
MOL-K-184-2175-1919-50-33008	A tanintézeti intézői lakás balkonja építésének engedélyezésére vonatkozó rendelet hatályon kívül helyezése
MOL-K-184-2176-1919-50-33942	A Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a Tanintézet tanépületének újjáépítése tárgyában (<i>tanintézeti ikt. sz.: 3556/1919</i>)

MOL-K-184-2176-1919-50-33942	A Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a lebontott katonai barakkokból 6 db 10 m hosszú barakknak a Tanintézet telepeinek való átengedése tárgyában (<i>tanintézeti ikt. sz.:</i> 3736/1919)
MOL-K-184-2562-1923-50-78190	A m. kir. kertészeti tanintézet felterjesztése a technikai műhely átalakításának költség elszámolásáról
MOL-K-184-2692-1924-50-86309	Az FM. GMH. bemutatja Storbe Kálmán építőmester számláját a kertészeti tanintézet új bejárókapu pilléreinek végzett átalakítási és javítási munkáiról
MOL-K-184-2692-1924-50-86741	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a növényházak építkezése tárgyában
MOL-K-184-2692-1924-50-85500	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a növényházak építésénél fennmaradt keménytéglák értékesítése tárgyában
MOL-K-184-2692-1924-50-85081	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése az új növényházak tervezési és az építés művezetési munkálataival kapcsolatos költségek – 1.200.000 K – fedezése tárgyában
MOL-K-184-2692-1923-50-79502	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése Rerrich Béla m. kir. kertészeti igazgató részére 1.200.000 K tiszteletdíj kiutalása tárgyában a növényházak tervezéséért és az építés művezetői feladataiért)
MOL-K-184-2692-1923-50-78854	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése a növényházak építésével kapcsolatban szükséges betonpalló költségei tárgyában (Rerrich Béla m. kir. kertészeti igazgató jelentése alapján)
MOL-K-184-2692-1923-50-78683	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése az új növényházak többletköltségének engedélyezése tárgyában
MOL-K-184-2692-1923-50-78973	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatóságának felterjesztése 4 kereseti kimutatást a növényházak építésével kapcsolatban

MOL-K-184-2692-1923-50-78100	A kertészeti tanintézet növényházai változtatásából kifolyó anyagértékek fedezése tárgyában
MOL-K-184-2692-1923-50-76841	Intézkedés Rerrich Béla m. kir. kertészeti igazgató helyettesítése iránt, a kir. kertészeti tanintézet virágházai építésénél
MOL-K-184-2692-1923-50-78242	Storbe Kálmán építőmester, a kertészeti tanintézet új növényházai kivitelezésével megbízott építész az építkezés határidejének kitolását kéri
MOL-K-184-2692-1923-50-77804	A m. kir. Kertészeti Tanintézet igazgatósága felterjeszti Storbe Kálmán építőmester II. sz. kereseti kimutatását
MOL-K-184-2696-1924-50-85102	A Budapesti Állami Kertészeti Tanintézet építkezése

2. melléklet

A budapesti székhelyű kertészeti szak- és felsőoktatási intézmények jegyzéke⁹³

1.	Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézet (1853–1860)
2.	Budai Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézet (1860–1864)
3.	OMGE Vincellér-, Kertész- és Pincemestereket Képző Tanintézet (1864–1869)
4.	OMGE Budai Vincellérekét és Pincemestereket Képző Tanintézet (1869–1880)
5.	Magyar Királyi Állami Vincellér Képezde (1881–1894)
6.	Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet (1894–1939)
7.	Magyar Királyi Kertészeti Akadémia (1939–1943)
8.	Magyar Királyi Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (1943–1945)
9.	MAE Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar (1945–1953)
10.	Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (1953–1968)
11.	Kertészeti Egyetem (1968–1987)
12.	Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem (1987–1999)
13.	SZIE Budai Területi Tanács Koordinációs Tanács (2000–2003)

⁹³ A zárójelben az oktatási intézmények fennállásának ideje van feltüntetve.

	Oktatási egységei: Kertészettudományi Kar
	Élelmiszertudományi Kar
	Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar
14.	BKÁE Egyetem Természettudományi Területi Koordinációs Tanács (2003–2004)
	Oktatási egységei: Kertészettudományi Kar
	Élelmiszertudományi Kar
	Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar
15.	Budapesti Corvinus Egyetem
15./a.	Természettudományi Területi Koordinációs Tanács (2004–2005)
	Oktatási egységei: Kertészettudományi Kar
	Élelmiszertudományi Kar
	Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar (2004-től Tájépítészeti Kar)
15./b.	Agrártudományi Centrum (2005-től)
	Oktatási egységei: Kertészettudományi Kar
	Élelmiszertudományi Kar
	Tájépítészeti Kar (2006 nyaráig)
15./c.	Budai Campus Koordinációs Tanács (2006-től)
	Oktatási egységei: Kertészettudományi Kar
	Élelmiszertudományi Kar
	Tájépítészeti Kar (2006 nyaráig)

KÉPJEGYZÉK

1. kép (<http://kerteszettudomany.uni-corvinus.hu>) [2014.11.14.]
2. kép Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár Fényképgyűjtemény
3. kép Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár Fényképgyűjtemény
4. kép Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár Fényképgyűjtemény
5. kép Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár Fényképgyűjtemény
6. kép (<http://www.szoborlap.hu>) [2014.11.14.]

RÖVIDÍTÉSEK

BKÁE	Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
MAE	Magyar Agrártudományi Egyetem
OMGE	Országos Magyar Gazdasági Egyesület
SZIE	Szent István Egyetem

FORRÁSOK

BCE EFKL	Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár, Budapest
1/a.	1946 előtti jogelőd intézmények, Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet tanártestületi üléseinek jegyzőkönyvei 1908–1920.
2.	Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar.
3.	Kertészeti és Szőlészeti Főiskola.
3/a.	Főiskolai tanácsülési jegyzőkönyvek.
3/d.	Nem iktatott iratok.
4.	Kertészeti Egyetem/ Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem.
4/c.	A Rektori Hivatal iktatott iratai.
50.	Vegyes iratok.
50/b.	Szabályzatok.
50/o.	Kisebbszemélyi gyűjtemények A–Z.
153	Bereczki Máté iratai.
155.	Entz Ferenc iratai.
162.	Magyar Gyula iratai.
166.	Porbocskai Endre iratai. A Kertészettörténeti Bizottság működésére vonatkozó iratok.

IRODALOM

- BUCHTA–HORN–SCHILBERSZKY–SZÁSZ 1919 *A Budapesti Állami Kertészeti Tanintézet Évkönyve működésének első huszonöt évéből 1894–1919.* Szerk. BUCHTA Győző–HORN János–SCHILBERSZKY Károly–SZÁSZ Nándor. Budapest, 1919.
- CSEMEZ 2003 *Száz éve született Ormos Imre.* Szerk. CSEMEZ Attila. Budapest, 2003.
- CSEMEZ 2008 *15 éves a Tájépítészeti Kar.* Szerk. CSEMEZ Attila. Budapest, 2008.
- CSEPELY–KNORR–SÁROSPATAKI 2009 CSEPELY–KNORR Luca – SÁROSPATAKI Máté: A „Gellérthegyi Paradicsom”– A Budai Arborétum Felső kertjének építéstörténete a II. világháborúig. *4D Tájépítészeti és kertművészeti folyóirat.* (2009):14. 2–25.
- CSOMA–OROSZ 1995 *Bereczki Máté levelei.* Szerk. CSOMA Zsigmond – OROSZ Sándor. Közread. SZABÓ Pál. Budapest, 1995.
- CSORDÁS 2004 CSORDÁS Lajos: Budapesti Corvinus Egyetem Villányi úti campus. In: *Campus Budapest – Univerzitás a város szövetében.* Szerk. BÚZA Péter. Budapest, 2004. 63–67.
- EMLÉKFÜZET 1898 *Emlékfüzet néhai Bereczki Máté hazánk kiváló pomologus mellszobrának leleplezési ünnepsége alkalmából.* Budapest, 1898.
- FÖLDVÁRINÉ–ILLÉSI 2001 FÖLDVÁRINÉ KOCSIS Luca – ILLÉSI Éva: Magyarország és a nagyvilág a Budai arborétum emlékeinek tükrében. In: *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből.* Szerk. VÁMOS Éva – VÁMOSNÉ VIGYÁZÓ Lilly. Budapest, 2001. 329–334.
- GLATZ 2010 GLATZ Ferenc: Digitális történelmi kronológia. A digitális szerkesztés lehetőségei. *História* 32. (2010):8. 24–31.
- JÁMBOR 2003 JÁMBOR Imre: A Kerttervezési Tanszék és a kertépítészeti szak létesítése. In: *150 év a kertészettudományi, élelmiszertudományi és tájépítészeti oktatás szolgálatában 1853–2003.* Szerk. biz. eln. ZALAINÉ KOVÁCS Éva. Budapest, 2003. 134–137.
- KELEMEN 1935 KELEMEN Ferenc: *Bereczki Máté 1824–1895. A legnagyobb magyar gyümölcsész élete és tevékenysége.* Makó, [1935.]

- KISS–ZSIDI–FÖLDVÁRINÉ 1999 Kiss Márton – ZSIDI Vilmos – FÖLDVÁRINÉ KOCSIS Luca: *A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Levéltára (1697) 1876–1980*. Budapest, 1999.
- KOCSIS–ZSIDI 1996 *Főiskolától az egyetemig. Dokumentumok a felsőbb szintű kertészképzés történetéből II.* Szerk. KOCSIS Luca – ZSIDI Vilmos. Budapest, 1996.
- KOZMA 1963 *Kertészeti és Szőlészeti Főiskola*. Összeáll. KOZMA Pál. Budapest, 1963.
- ÖKOTÁJ 2002 A Kertészeti Egyetem elárulása és megmentése. *Ökotáj* (2002): 29–30. 47–75.
- STIRLING 2008 STIRLING János: *Magyar reneszánsz kertek a XVI–XVII. században*. Budapest, 2008.
- SURÁNYI 2010 SURÁNYI Dezső: *Bereczki Máté a magyar pomológia apostola*. [Kézirat.] 2010.
- SCHMIDT–HÁMORI 2003 SCHMIDT Gábor – HÁMORI Zoltán: A Budai Arborétum története. In: *150 év a kertészettudományi, élelmiszertudományi és tájépítészeti oktatás szolgálatában 1853–2003*. Szerk. biz. eln. ZALAINÉ KOVÁCS Éva. Budapest, 2003. 141–164.
- SZÖGI 1995 *100 éve nyílt meg a Budapesti Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet. Dokumentumok a felsőbb szintű kertészképzés történetéből I. 1894–1944*. Szerk. SZÖGI László. Budapest, 1995.

**150 years on the southern slopes of Gellért Hill.
The built heritage of the Buda campus of the Corvinus
University as a means of maintaining institutional-historical identity**

by Zsolt Osváth

(Summary)

The built heritage of the Buda campus of the Corvinus University of Budapest (Buda Arboretum) – similar to other built heritage sites of other campus-based universities – was created over a long period of time. In the past 150 years there have always been construction works carried out on the southern slopes of Gellért Hill in various architectural styles, but between 1894 and 1949 – with one exception – only extensions or renovations of the existing buildings were carried out. The study examines the special role this unique landmark has played in maintaining institutional-historical identity, which the author believes allows a new approach to the built heritage. He also highlights the fact that the built heritages of the Buda campus of the Budapest Corvinus University and of other institutes of higher education function as a means of preserving institutional-historical identity beyond their art-historical and economic value.

(A szöveget Lengvári Ágnes fordította.)